

Рудниците на Кратово каде што се промиваше и златото ѝ донесувале на Турција 70.000 дукати приход годишно. По сè изгледа дека Кратово како рударско, стопанско и културно место ја достигнало својата кулминација во XVII век. Ова го потврдува и песната на Шир Мухамед-Зајифи кој се роди во Кратово и истото го упоредува со Мека.

За развитокот на рударството во Кратово зборуваат и топонимите поврзани со рударството — Алтаун Даг (златна планина), Железница, Емирџица, Рудари, Шлегово, Сасе, Рудар и др.

Во XI и XII глава, најкусо се зборува за призренско-дукагинското рударство и Рогозно-глухавичките рудшта.

Од посебно значење се прилозите во кои авторот ни дава во превод 18 разни закони, повелби и други документи, кои се однесуваат на развитокот на рударството во третираните краишта, а тие се:

1. Јасакнама на Ново Брдо, 2. Закон на рудникот Ново Брдо, 3. Канунама од старото (sabik) време, 4. Канунама на рудникот Јаркофче

- близу до Ново Брдо, 5. Закон на рудникот Јањево, 6. Јасакнама на Заплатина и Плана, 7. Законот на Трепча, 8. Канун на рудникот Плана и Заплата, 9. Рудникот на тој крај, 10. Канунама на рудникот Беласица, 11. Документ за обидот да се обнови рударството во Трепча, 12. Документ за обидот да се обнови рударството во Ржане, 13. Препис на стариот закон на рудникот Кратово, 14. Стариот закон на рудникот Кратово, 15. Јасакнама на Кратово, 16. Закон на рудникот Кратово, 17. Закон на рудникот Призрен и 18. Саската канунама што се применуваше во рудниците.

Приложени се и факсимили, кои се однесуваат на овие документи.

Во книгата има и: неколку фотографии на најосновните рударски реквизити и алатки; 2 табели (од првата се гледа стојноста на една акча во 1488 година, а во втората се даваат објаснувања за цифрите кои се јавуваат во турските документи); извори и литература; резиме на албански и германски јазик: речник на помалку познати термини и регистар на имиња.

X. M.

Франц Бабингер, МЕХМЕД ОСВАЈАЧ И ЊЕГОВО ДОБА,

Матица Српска, Нови Сад, 1968 год., 476

Животно дело на неодамна починатиот германски ориентолог — Франц Бабингер несомнено е неговата монографија за Мехмед II Освојувач. Со неа на импозантен начин е овенчан неговиот богат научен опус.

Презентирана во живописен стил, историски снажно обликувана, — оваа монографија подеднакво го привлекува вниманието на обичниот читател и научниот работник.

Монографијата, пред сè, е базирана врз права ризница на изворни материјали. Овде на прво место доаѓаат архивските документи, кореспонденциите, хрониките и сл. Меѓу другото, користени се хрониките на

Дука, Халкокондил, Францес, Критобол, Анџололо, Малипиеро, Нешри, Ашик-паша-саде; записите на Георг од Миленбах, Бертран де ла Брокер, Константин Михајловиќ од Островица, кореспонденцијата на Чириако де Пициколи од Анкона и сл.

Целокупната користена архивска документација и другите изворни материјали, Бабингер ги објавил во посебна книга (Quellen und Erläuterungen), којашто меѓутоа, не е преведена.

Одличен познавач на тогашните прилики, авторот, со вонреден усет мошне релјефно ја насликал тогашната епоха. И покрај скудните по-

датоци Бабингер успеал мошне пластично да го опише сложениот лик на Мехмед II Освојувач, вклопувајќи го успешно во тогашната средина и епоха. Стремејќи се да го доближи до вистината, авторот го лишил ликот на Мехмед II од секаква мистификација и глорификација, сведувајќи го во општочовечки рамки — со сите негови врлини и слабости.

Монографијата содржи седум книги и регистер на имињата. На крајот е даден краток поговор на преведувачот.

Првата книга (7—56) го опфаќа периодот на владеењето на султанот Мурат II (1421—51 год.). Најпрво, авторот, мошне сликовито ја изнесува меѓународната констелација на силите во Југоисточна Европа. Говорејќи за личноста на Мурат II, авторот, меѓу другото, забележува: „Тој бил политичар од голем стил, со јасна претстава за општата ситуација на своето време, но притоа не бил човек кој во војната добро се чувствувал. Верност, честитост и сигурност се особини со кои неограничено го опсипуваат не само соплемениците и соврениците, неговите дворски летописци, туку и византиските историчари“. (стр. 8)

За време на своето владеење Мурат II посебно внимание ѝ посветил на војската. Според Бабингера, Мурат II бил „оној кој отприлика од 1438 година го востановил насилното регрутирање на христијанските деца во европските земји за пополнување на јаничарските трупи, т.н. „Одбир на деца“ (д е р в и ш м е), како и службата во султанските палати, со што уште за животот им овозможил пристап до највишите државни чинови на христијанските ренегати, кои оттогаш речиси низ еден

и пол век му давале јасен печат на османскиот начин на војување и државната политика“. (стр. 9)

Неуспешната опсада на Цариград (1422 год.), елиминацијата на внатрешните ривали и конечното освојување на Солун (29 март 1430 год.) — биле најважните настани во првата деценија на владеењето на Мурат II.

На 30 март 1432 година се родил третиот Муратов син — Мехмед Челебија, идниот султан Мехмед II. Мајката на новородениот принц — Хатун бинт Абдулах, подоцна позната под името Хима Хатун, според Дука, била робинка, што самото по себе говори за нејзиното нетурско потекло. „Но и без познавање на Мехмедовиот родослов од мајчина страна, извесно е толку дека мешавината од турска, словенска, византиска, франачка, персиска, а сигурно и арапска крв, во него створила чуден сплет обдарености, така што ниедна наука не ќе биде во состојба во поединости да го испита нивниот удел“. (13)

По ненадејната смрт на принцот Ахмед-Челебија во 1437 година, и мистериозното убиство на принцот Ала ед-Дин Али во 1443 година, малолетниот Мехмед Челебија сосем неочекувано постанал престолонаследник.

Авторот опширно ја опишува турската инвазија во Ердељ — есента 1438 година, заземањето на Смедерево (18. VIII. 1439 г.), неуспешниот напад на Белград (април-септември 1440 г.), како и реагирањето на Запад во врска со тие настани.

Авторот се задржува и на Муратовите походи против кнезот на Караманија — Ибрахим-бег (1423—64 г.) — преземени во пролетта 1443 и летото 1444 година, како и на по-

ходот на крстоносната војска т.н. „Долга војна“ (есента 1443 — февруари 1444 г.). Понатаму, подробно ги опишува преговорите за примирје во Одрин (12 јуни 1444 г.) и Сегедин, сепаратниот мир на Портата со Ѓураф Бранковиќ, како и знаменитата битка кај Варна (11 ноември 1444 год.).

Бабингер се задржува и на ненадејната Муратова абдикација (крај на 1444 год.), краткотрајното владеење на малолетниот Мехмед и на повторното враќање на Мурат II на султанскиот престол (1446 год.).

Мошне подробно се опишани: султановиот поход во Мореја (1446 год.), спогодбата со Венеција (1446 г.), Втората косовска битка (4. X. 1448 г.), султановиот поход против Скендербегот во Албанија (1450 г.), како и ненадејната смрт на Мурат II (3. II. 1451 год.).

Втората книга (59—128) е посветена на првите години на владеењето на Мехмед II.

Авторот, меѓу другото, се задржува на Мехмедовото престројување на јаничарскиот корпус (стр. 65), како и на изградбата на Багаз-кесен (денешен Румели Хисар).

Мошне сликовито е опишан падот на Цариград (29 мај 1453 г.) и неговите последици.

Авторот, исто така, се задржува и на убиството на великиот везир Чандарли-оглу Халил-паша, како и на назначувањето за велик везир на „една од најзнаменитите личности на османската царска историја“ (98) — Махмуд-паша Ангеловиќ.

Бабингер доста опширно говори за реагирањето на Запад, за улогата на динамичната фигура на сиенскиот бискуп Енеј Силви Пиколомини (подоцна папа Пије II), како и за флегматичниот став на царот

Фридрих III, кој имал намера „да го освои светот седејќи“.

Понатаму, Бабингер ја опишува Мехмедовата опсада на Смедерево (1454 г.), повторниот пад на Ново Брдо (1455 г.), како и борбата кај Белград (јули 1456 г.). Исто така се задржува и на ненадејната смрт на Јанко Хуњади (11 август 1456 г.) и Иван Капистран (23. X. 1456 г.).

Авторот ги опфаќа и нападите на османлиската флота на егејските острови (1455—56 год.).

Во третата книга (131—181), меѓу другото, се опфатени: турскиот поход во Грција (1458 г.), падот на Смедерево (20. VI. 1459 г.) и пропаста на Српското деспотство, плановите на папата Пије II (1458—64 г.) за организирање на крстоносен поход, заседанието во Мантова (септември 1459 — јануари 1460 г.), новите турски освојувања во Јужна Грција (1460 г.), пропаста на византиското деспотство во Мореја, улогата на Фирентинецот Бенедето Деј, мисијата на Жибле, како и пропаста на Трапезунтското царство (15. VIII. 1461 г.).

Натаму, авторот се задржува на чудната идеја на папата Пије II за покрстување на султанот, на Мехмедовиот поход на Влашка против влашкиот кнез Влад Дракул (1462 г.), како и на турското освојување на островот Лезбос (1462 г.).

Во четвртата книга (185—254) се опфатени: падот на Босна (1463 г.), венецијанското објавување на војна на Портата (28 јули 1463 г.), походот на Матија Корвин во Босна, султанскиот поход на Јајце (1464 г.), акциите на Венеција на копно и на море, султанскиот поход на Албанија и основањето на Елбасан, епидемијата на куга, султановиот притисок врз Дубровник, смртта на

Скендербега (17. I. 1468 г.), Мехмедовиот поход на Анадолија и сменувањето на Махмуд-паша од должноста велик везир (1468 г.), упадите на акинџиите во Австрија, падот на Негропонт (12 јули 1470 г.), погубувањето на великиот везир Рум Мехмед-паша, како и активноста на папите Павле II (1464—71) и Сикст IV (1471—84 г.).

Можно е интересно е да се одбележат обидите на Венеција со отров да го ликвидира Мехмед II. Така „од април 1456 до јули 1479 година Венеција имала намера да изведе ништо помалку од 14 атентати на султанот по пат на трусење, а да ниеден не можел да биде сериозно остварен“. (244) За таа цел 1471 година бил ангажиран дури и султановиот личен лекар Јакуп од Гаета, којшто се обврзал да го изврши атентатот во првата половина на 1472 година. Меѓутоа, од непознати причини до тоа не дошло.

Петтата книга (255—317) го опфаќа периодот од 1472—78 година. Во неа, меѓу другото, се говори за повторното назначување на Махмуд-паша за голем везир, за сјајната султанова победа над трупите на туркменскиот владетел на Ак Којунлу-Узунхасан во битката кај Башкент (11 август 1473 г.), за Узунхасановите преговори со Венеција, за плановите на Венеција за напад на Истамбул преку Дарданелите, за ликвидирањето на големиот везир Махмуд-паша Ангеловиќ (18 јули 1474 г.), за неуспешната опсада на Скадар (1474 г.), за турскиот пораз во Молдавија (1475 г.), како и за турските освојувања на Крим (1475 година).

Авторот, исто така, опширно пишува и за навлегувањата на турските орди во Хрватска, Штаерска и Истра, за новиот турски поход во Албанија и новата неуспешна опсада на Скадар (1478 г.), за назначувањето на Карамани Мехмед-паша на должноста голем везир, како и за појавата на првите турски златници. (1477/8)

Шестата книга (321—355) е посветена на последните години на владеењето на Мехмед II Фатих (Освојувач).

Овде, пред сè, станува збор за мировниот договор помеѓу Портата и Венеција (25 јануари 1479 г.), за турските навлегувања во Хрватска и Ердел (1479 г.), за турскиот пораз кај Хлебно Поле (13. X. 1479 г.), за односите помеѓу Лоренцо Медичи и Мехмед II, за турското навлегување во Апулија и заземањето на Отрант (11 август 1480 г.), за новите турски навлегувања во Корушка и Штаерска, како и за последниот султанов поход во Азија.

Авторот опширно говори за смртта којашто го затекнала 49 годишниот Мехмед II на 3 мај 1481 година. „Причината за смртта не може со сигурност да се утврди. Повеќе околности говорат во прилог на претпоставката дека султанот умрел од отров“. (351)

Последната книга (359—448) Бабингер ја посветил на личноста и државата на Мехмед II.

На стотина страници авторот говори за личноста на Мехмед Фатих како владетел и човек, за општествено-економските прилики во државата на Мехмед II, за развојот

на уметноста, книжевноста и науки-те за време на Мехмеда, како и за ставот на Мехмед II спрема Запад.

Квалитетите и ерудицијата на Бабингера дошле до полн израз во презентираната монографија. Бабингер со суптилна префинетост и

вонредна минуциозност ја насликал епохата на Мехмед II. Затоа, неговата монографија, со право, може да се вброи во редот на крупните остварувања на полето на историографијата.

Д. Д.

**Струкова К. Л., К ИСТОРИИ НАЦИОНАЛНО-ОСЛОБОДИТЕЛНОЙ
БОРЬБЫ БАЛКАНСКИХ НАРОДОВ ПРОТИВ ТУРЕЦКОГО ВЛАДЫЧЕСТВА
ВО ВТОРИЙ ПОЛОВИНЕ 60-их ГОДОВ XIX ВЕКА.**

Советское славяноведение Минск, 1969

Од 31 јануари до 3 февруари 1968 година, се одржала четвртата по ред научна конференција на историчарите слависти во Минск, што заедно ја организирале Министерството за више и средно специјално образование на СССР, Министерството за више и средно специјално образование на Белоруската ССР, Белорускиот државен универзитет В. И. Ленин и Институтот за славјановедение при Академијата на науките на СССР. Во споредба со порано одржаните три други конференции (првата во Москва 1962, втората во Киев 1963 и третата во Воронеж 1966), четвртава конференција во Минск ги надминала и по бројот на учесниците од СССР и од другите земји, како и по бројот на пријавените реферати, зашто на четвртата конференција присуствувале повеќе од 200 универзитетски наставници и научни соработници од 25 универзитети, потоа од 20 педагошки институти, една голема група на соработници од Институтот на славјановедение на СССР во Москва и од други научноистражувачки установи. Како гостин од Југославија на оваа конференција учествувал доцентот на Љубљанскиот универзитет д-р Василиј Мелик.

Работата на IV-та конференција се одвивала во 5 секции и на пленумски седници. На пленумските седници биле разгледани успехите во развитокот на советското славјановедение, поспецијално биле претресени испитувањата на Институтот за славјановедение за последниве 50 години, како и учебникот за историјата на Јужните и Западните Словени што го издале украинските историчари. На седниците од петте секции биле прочитани: во секцијата за најнова историја 20 — реферати, во секцијата за понова историја 18, во секцијата за нова историја од втората половина на XIX век до почетокот на XX век 28, во секцијата од XVIII век до првата половина XIX век 11 и во секцијата за среден век 23, односно вкупно во сите секции 100 реферати и соопштенија. На југословенската проблематика се однесувале 17 реферати, од кои еден само и тоа делумно се однесувал на македонската проблематика. Тоа е соопштението на К. Л. Струкова под наслов: „Кон историјата на национал-ослободителната борба на балканските народи против турската власт во втората половина од 60-те години на XIX век“. Сите прочитани материјали на